

Erdélyi István, a zentai kultúrmunkás és ex libris gyűjtő

Kilencven éve született Erdélyi István (1925–1984) zentai matematikatanár, helytörténész, szakíró. A tanári pályától megválva, mint hivatásos kultúrmunkás a zentai könyvtári, illetve a város egész művelődési életét szervezte¹. Nagy része volt a múzeum, a képtár, a művelődési ház megnyitásában és a művésztelep megalapításában. Fontos szerepet játszott a zentai Dudás Gyula Múzeum- és Levéltárbarátok Köre munkájában², a zentai Bélyeggyűjtők Egyesületének is vezetőségi tagja volt³. Munkássága összeforrt a városi könyvtár tevékenységével is, megírta a könyvtár történetét *Adalékok Zenta könyvtáréletének történetéhez* (1961) címmel. Tagja volt az 1961-ben megindított *Zenta Községi Közművelődési Közösség Közlönye* (Bilten kulturnog života Sente) szerkesztőbizottságának, e kiadvány rendszeresen közölte bibliográfiai kutatásainak eredményeit⁴.

Az 1960-as évek elején főszerkesztése alatt beindultak a *Zentai Füzetek*, majd a *Monográfia Füzetek*⁵. Ezek keretében mintegy 70 helytörténeti munka jelent meg. Némelyik megírásában Erdélyi István is közreműködött: *Nyomatványok a Művésztelepről* (1962), *A zentai hidak története* (1963), *A zentai nyomdáról* (1964), *A zentai kiadványok bibliográfiája* (1965), *Kiadói tevékenység Zentán* (1968), *A zentai írók bibliográfiája* (1968), *Adalékok Zenta művelődési életéhez* (1968) stb.

Az ex libris kapcsán is írt a műfajt bemutató elméleti cikkeket a *Magyar Szóban* (*Kiment a divatból az ex libris*), illetve a *Könyvbarátok Híradójában* (*Ex libris, Hogyan juthatunk ex librishez?*)⁶. Utóbbiban értékes tanácsokat közöl az ex libris gyűjtők számára. A gyűjtők – mint írja – leggyakrabban a tematika szerinti gyűjtést követik, Erdélyi saját gyűjteményében is törekedett erre.

A Vajdaságban Zentán volt legfejlettebb az ex libris kultusz. A könyvjegy tervezésében törekedtek az érdekek összehangolására: a zentai művésztelep, a könyvterjesztő, az alkotó együttműködésére. Az ex libris nyomtatást a Múzeum- és Levéltárbarátok Köre szervezte⁷, a műalkotások egy részét a *Könyvbarátok Híradója* is közölte. A zentai Bibliofil Klub is sokat tett a könyv mellett az ex libris népszerűsítéséért⁸. „A Vajdaságban több százra tehető az ezer kötetet meghaladó magánkönyvtár, a négy-öt száz kötetesek pedig szinte megszámlálhatatlanok. Ezek tulajdonosainak ajánljuk az ex libris készíttetést, abban a meggyőződésben, hogy egy fokkal nagyobb örömet fognak lelni könyvtárukban”⁹ – írta Erdélyi István. Szerinte nem ment ki a di-

vatból az ex libris készíttetés, maga is beállt a gyűjtők sorába, véleménye szerint helyesebb lenne, ha „*fiataljaink gyufacímke és színeskép helyett ex librist gyűjtenének*”¹⁰.

Erdélyi az 1960-as évek elejétől kezdett ex librist gyűjteni, gyűjteménye kiemelkedett a magángyűjtemények közül. Az akkori Jugoszláviában még a magyar származású Dagmar Novacek asszony (Kranjban) foglalkozott komolyabban ex libris gyűjtéssel, az 1967-ben megalakuló Drustvo Exlibris Sloveniae (Szlovéniai Ex libris Egyesület) vonzáskörében. Erdélyi István szoros kapcsolatban állt az ugyancsak zentai Andruskó Károly (1915–2008) grafikusművésszel, nyomdással, aki az 1960-as évekre már több száz ex librist készített, köztük Erdélyi István, a Bibliofil Club, a zentai Népkönyvtár számára is. A kapcsolat kölcsönösségére mutat, hogy Andruskó *Kubikusélet–barbárélet* (1967) címmel kiadott linómetszeteihez Erdélyi István írt bevezetőt; Andruskó: *A zentai amatőr festők ex librisei* című kiadványa a *Zentai Füzetek* sorozatban látott napvilágot (1968).¹¹ Andruskó *Zentai ex librisek* (1969) című kiadványát Erdélyi ismertette a *Magyar Szóban*, 1969-es maribori ex libris kiállításáról Erdélyi írt a *Tiszavidék* az évi számában.¹² 1971-ben a zentai Dudás Gyula Múzeum- és Levélbarátok Köre kiadásában megjelent Andruskó: *Olimpia* című mappája, *Hóviharban* címmel 17 linómetszete, *Turdus* (Rigók) címmel 15 ex librise, mind-egyik Erdélyi István bevezetőjével.¹³ Andruskó 1972–73-as zentai tárlatai katalógusaihoz is Erdélyi írt előszót. Ekkorra egyébként már 1300 (!) fölé növekedett Andruskó Károly kisgrafikáinak a száma.¹⁴

Erdélyi egyre növekvő ex libris gyűjteményéről a jugoszláv filmhíradó munkatársai riportfilmet készítettek 1967-ben¹⁵. Gyűjteményét saját cikkel is bemutatta 1971-ben¹⁶.

Az Országos Széchényi Könyvtár állományában szereplő, Erdélyi nevére szóló ex librisek Andruskó Károly alkotásai, amelyek jórészt a foglalkozására és Zentára utalók, könyvek, zentai épületek, vízpartok gyakran előforduló motívumaival¹⁷. Több ex libris egyben valamely eseményre is készült, például a budapesti XIII. Nemzetközi Ex libris Kongresszus (1970), a Nemzetközi Könyvév (1972), a bledi XV. Nemzetközi Ex libris Kongresszus alkalmából (1974). Egy montázszerű ex libris Erdélyi István lakcímét is közli.

Erdélyi István, a zentai művelődési élet ikonikus alakja tervezte egy átfogó városmonográfia kiadását is, ám ezt sajnálatos módon nem sikerült tető alá hoznia, 1984-ben tüdőbajban elhunyt.

A Vajdaságban az ex libris gyűjtés Andruskó Károly grafikusművész és Erdélyi István gyűjtő, művelődésszervező érdeméért Zentán ért el a legmagasabb, immár nemzetközi szintet¹⁸. Ez irányú tevékenységükkel mindketten beírták nevüket nemcsak Zenta, de az exlibris kultúra nemzetközi történetébe is.

JEGYZETEK

1. Kalapis Zoltán: *Jugoszláviai magyar életrajzi kalauz* – Az ország széthullásával az új cím: *Életrajzi kalauz. Ezer magyar biográfia a délszláv országokból*, I. kötet, Újvidék, Forum Könyvkiadó, 2002, 268. p. (A továbbiakban: Kalapis 2002)
2. *Zentai Dudás Gyula Múzeum- és Levélbarátok Köre*, <http://www.zetna.org/zek/hirek/9/dudas.html>
3. Belec Imre, Pejcin Attila: *A zentai Bélyeggyűjtők Egyesületének hat évtizede (1949–2009), Krónika, Almanach*, 25–45. p., http://dudasgyula.org/files/books/A_zentai_Belyeggyujtok_Egyesuletenek_hat_evtizede.pdf

4. Pejin Attila: *A zentai hírlapok történeti bibliográfiája (1875–1962)*, Zenta, Thurzó Lajos Közművelődési Központ, 2004.
<http://mek.niif.hu/01800/01856/01856.htm>
5. Kalapis 2002, 268. p.
6. Erdélyi István: *Ex libris*. = Könyvbarátok Híradója, 1967. évi 18. sz., 2. p. (Erről lásd *Hírek*. = Kisgrafika Értesítő, 1967. szeptember, 405. p.); *Kiment a divatból az ex libris* = Magyar Szó, 1967. szeptember 24. 16. p.; *Hogyan juthatunk ex librishez* = Könyvbarátok Híradója 1969. február, 18. sz. (Utóbbiról lásd *Hírek* = Kisgrafika Értesítő, 1969. augusztus, 590. p.)
7. E[rdélyi István]: *Hogyan juthatunk ex librishez, A zentai példa*. = Könyvbarátok Híradója, 1969. február, 18. sz.
8. *Bibliofil klub alakult Zentán*. = Könyvbarátok Híradója, 1970. november, 24. sz.
9. Erdélyi István: *Ex libris...* = Magyar Szó, 1967. április 4. 10. p.
10. Erdélyi István: *Kiment a divatból az ex libris* = Magyar Szó, 1967. szeptember 24. 16. p.
11. *Zentai Füzetek*, Történelmi Levéltár, Zenta, <http://www.zentarhiv.rs/index.php?cont=zenta-fuz>
12. Ezekről lásd *Hírek*. = Kisgrafika Értesítő, 1969. augusztus, 590. p., és Kisgrafika Értesítő, 1969. december, 608. p.
13. Galambos Ferenc: *A magyar ex libris irodalom bibliográfiája (1920–1970)*, Eger, 1972, 55.; Galambos 1971-es kéziratosa ex libris bibliográfiája, Galambos-hagyaték, OSZK
14. E[rdélyi István]: *Téli emlékek*. = Tiszavidék, 1971. április 2. 5. p.
15. *Hírek*. = Kisgrafika Értesítő, 1967. szeptember, 405. p. – A riportfilm a Jugoszláv Filmhíradó 1967. évi 6. számában került vetítésre a mozikban.
16. Erdélyi István: *Az én ex libris gyűjteményem*. = Szavremena Biblioteka, Novi Sad, 1971. 1. sz. – Erről lásd *Hírek*. = Kisgrafika Értesítő, 1971. december, 901. p.
17. Az ex librisek rajtári jelzete: Exl.E/142–145, 166, 211, 218, 228, 235–237 (OSZK, Plakát-és Kisnyomtatványtár)
18. *Ex libris gyűjtés*. = Könyvbarátok Híradója, 1973. január, 23. sz.

Vasné Tóth Kornélia

